

Б.С. Ахметова¹, К.Х. Нуржанова¹, К.Р. Сатиева¹, Т.Қ. Қажыбекова¹

¹«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қаласы, Қазақстан
bako_84_21@mail.ru

ҚОЗЫЛАРДЫ ӘР ТҮРЛІ ТЕХНОЛОГИЯМЕН ӨСІРУДІҢ ӨСІП - ДАМУЫНА ӘСЕРІ

Аннотация: Мақалада ШҚО Тарбағатай ауданындағы «Сағидолла» шаруа қожалығында өсірілетін жергілікті қылшық жүнді құйрықты қой малдарының төлдерін өсіру технологиясын зерттеу жұмыстарының нәтижелері келтірілген.

Қой шаруашылығының осы саласында алға қойылған басты мақсат-сапалы, өнімді қасиеттерді ұрпақтан-ұрпаққа тұрақты түрде бере алатын жануарлардың санын көбейту, сапалы жас жануарларды алу және олардың көбеюі үшін қолайлы жағдайлар жасау. Мал шаруашылығы өнімдерін қажетті мөлшерде өндіруді қамтамасыз етудің негізгі жолы-жануарлардың даму заңдылықтарын, мазмұнын мұқият түсіну және оларды игеру болып табылады. Бұл кез-келген жануардың түрлік, тұқымдық ерекшеліктері, барлық өнімді қасиеттері, оның генотипі мен өсуі мен дамуы жолындағы сыртқы ортаның өзара әрекеттесуі негізінде қалыптасатындығына байланысты.

Қазақтың құйрықты қойы конституциясы берік, жергілікті жағдайларға бейімделген, қатал табиғат жағдайларына төзімді тұқымы. Сондықтан зерттеу жұмысының негізі болып табылатын жергілікті қазақтың құйрықты қылшық жүнді қой тұқымы және олардан алынған төлдердің өсу қарқыны мен өнімділігі арасындағы ерекшеліктерді зерделеудің маңызы зор.

Қазақтың құйрықты қылшық жүнді қойларының төлдерін өсіруде аталған зерттеу жұмыстары кезінде сақманды және қашарлы-базалық өсіру әдістері қолданылып, өсіп – дамуы зерттелді.

Кілт сөздер: қой тұқымы, қозы, өнімділік, дене өлшемдері, конституция, абсолюттік салмақ, тәуліктік салмақ, өсіру әдісі, өсіп – даму, өсіру технологиясы.

Кіріспе

Қой шаруашылығы - Қазақстандағы мал шаруашылығының ең маңызды салаларының бірі және ол еліміздің ауыл шаруашылығы экономикасында маңызды орынға ие. Фермалар мен фермаларда қой мен ешкінің төрттен үш бөлігі өсіріледі, олардың үштен бірі ет, ал төрттен бірі жүн өндіреді [1].

Шаруашылықтарда жоғары өнімді қойларды өсіруде жақсы ұйымдастырылған асыл тұқымды жұмыс үлкен маңызға ие. Сондықтан қойдың өнімділігін арттыру және сапасын жақсарту мақсатында шаруашылықта жаңа зоотехникалық әдістер қолданылып, енгізілуде.

Қой шаруашылығы басқа ауылшаруашылық жануарларымен салыстырғанда республиканың шөлді және шөлейт аймақтарына жақсы бейімделген. Бұл аймақтарда ежелден бері ет, май, қылшық жүн беретін құйрықты қойларды өсірумен айналысқан.

Қазіргі уақытта мал шаруашылығының кез-келген саласын қарастырған кезде, басты мақсат-сапаны, өнімділікті ұрпақтан-ұрпаққа тұрақты түрде бере алатын мал санын көбейту екенін бәріміз білеміз. Осыған байланысты көптеген мәселелерді қарау және оларды іске асыру көзделген.

Шығыс Қазақстан облысы Тарбағатай ауданындағы қазақтың қылшық жүнді құйрықты қой тұқымы конституциясы берік, жергілікті климаттық жағдайға бейім, табиғаттың кез- келген жағдайларына төзімді. Осыған орай, жергілікті қазақтың құйрықты қылшық жүнді қой тұқымдарын және олардан алынған ұрпақтардың өсіп – жетілуі мен өнімділігі арасындағы ерекшеліктерді зерттеу - өзекті мәселе болып табылады.

Зерттеу жұмысының мақсаты – ШҚО Тарбағатай ауданындағы «Сағидолла» шаруа қожалығында өсірілетін жергілікті қылшық жүнді құйрықты қой тұқымы төлдерін өсіру технологиясын зерттеу болып табылады.

Зерттеу жұмысы мақсатына орай келесідей міндеттер қойылды:

- қозыларды әр түрлі технологиямен өсірудің өсіп - дамуына әсерін зерттеу;

Ауылшаруашылық жануарларының салмағының артуы олардың жекелеме өсіп - дамуына және тұқымының, жасының, жынысының және т. б. белгілеріне тікелей байланысты.

Зерттеу әдістері

Зерттеу жұмысы екі топты (I топ сақманды, II топ қашарлы - базалық) зерттеу арқылы жүргізілді. Бұл топтарға 25 бастан қозылы саулықтар алынды. I топқа сақманды өсіру әдісі қолданылса, II топқа қашарлы - базалық әдіс алынды. Сақманды әдісте төл туылғаннан бастап, енесінен бөлгенше саулық пен қозы бірге жүрді, ал қашарлы – базалық әдісте төл туылғаннан бастап енесінен ажыратылып тек емізу уақытында жіберіліп отырды, жеке бағып - күту технологиясы қолданылды.

Сақманды әдіс - мұндай әдіспен өсірудің шағын топтары қалыптасады. Оларда қой мен қозылардың белгілі бір саны бар, олардың саны ұрпағының жасына сәйкес анықталады. Мәселен, өмірдің алғашқы күндері сақмандағы ересек қойдың саны оннан аспауы тиіс. Шағын топтар үнемі толыққанды тамақтану мен қысымның болмауын қамтамасыз етуге көмектеседі. Мұндай жағдайларда қозылар барынша пайда алып, күш жинап алады. Бұл ретте сақмандар ұрпағының физикалық және жас көрсеткіштері негізінде қалыптасады.

Он күн өткеннен кейін мал топтары қосарланып, ірілендіріледі. Содан кейін сақмандарды біріктіру әр 5-6 күн сайын орындалады. Осылайша, қозыны енесінен ажырату кезінде барлық ұрпақ бір үлкен топты құрайды.

Бұл әдіс қозылардың жасына сәйкес ұрпағын партиялармен өсіруге мүмкіндік береді. Мысалы, бір партия пайда болған қозылар жылы зағонда орналасады. Олар өсіп кеткен соң оларды басқа қолайлы орынға ауыстырады, ал олардың орнына туған қозылардың келесі партиясы түседі.

Егер шаруашылық үлкен болса және саны үлкен болса, онда әрбір сақманға жеке адам қойылуы керек. Ол ұрпағын бақылап, тамақ жетіспейтін немесе қой сүтінен айырылған қозыларды тамақтандыратын болады. Ауа-райы жылынып, жылығаннан кейін қысқы қозыларды жайылымға шығаруға болады, бірақ оны кезең-кезеңмен, рационға жем-шөп енгізуге ұқсас етіп жасау керек. Сондай-ақ, бұлармен қатар жүреді өскен қозыларды енесінен ажырату жүргізіледі.

Қашарлы – базалық әдіс. Бұл ретте ересек қойларды малын қозысыз жайылымға шығарады және жақын маңда жаяды. Бұл ретте таңертеңгілік азықтандыру жүргізіледі, қозыларды аналықтарға жібергенде, қойларды азықтандырғаннан кейін жайылымға жібереді, ал қозыларды қорада қалдырады. Әрбір 2-3 сағат сайын саулықтарды қозыларды емізуге әкеледі және қайтадан жайылымға шығарады.

Егер климат мүмкіндік берсе, онда аналықтарды ұрпақпен бірге бағуға болады, ол үшін өтпе жолдардың болмауын қамтамасыз ететін қоршаулар салынады. Егер қой ауыр климатта өссе, онда ауа-райы жылынғанша күтіліп, тек содан кейін ғана төлдерді жайылымға шығару керек.

Осы әдіспен өсірудің келесідей артықшылықтары бар.

1. Аналық қозылар кез келген ауа райы құбылыстары мен температуралық ауытқулардан өте жақсы қорғалған.

2. Төлдерді азықтандыру бақылаумен және дәл уақыт аралығында орындалады. Осының арқасында тамақ жетіспейтін немесе қандай да бір себептермен сүт жетіспейтін қозыларды жедел анықтау мүмкіндігі пайда болады.

3. Қашар жас төлдерді суық тиюден, әр түрлі аурулардан қорғайды, сонымен қатар, үлкен қой қорада тиісті күтім қамтамасыз етіледі. Арпа витаминді қоспалармен және концентрацияланған жемдермен азықтанады.

4. Аналық қой жақсы азықтана алады, өйткені ұрпақсыз өсірілетіндерді алыс қашықтыққа айдауға және ең қолайлы жайылымдарды таңдауға болады.

Сонымен қатар, етке өсіретін қозылар саулықтан әлдеқайда ерте ажырайтынын атап өткен жөн. Оларды қой сүтінің алмастырғышымен жасанды азықтандыруға және жеке сақмандарда жайылымға ауыстырады. Әдетте, бұл ірі және дамыған даралар. Сондай-ақ, ұрпағының туылуына қабілетсіз жарамсыз және піштірілген еркек тоқтылар.

Зерттеу нәтижелері

Көктемгі мал төлдету кезеңінде тәжірибелік топтан туылған қозылардың бір күннен соң салмағы мен дене өлшем көрсеткіштері есепке алынып, өлшенген қозылар сырғаланып белгіленіп отырды.

Зерттеу қозылардың туғаннан енесінен айырылғанға дейінгі мерзімде жүргізілді. Ол туғанда, 1,2,3,4 айларындағы тірі салмағы, шоқтығының биіктігі, жіліншік орамы, денесінің қиғаш ұзындығы, кеуде тереңдігі, кеуде ені, кеуде орамы, жіліншік орамы сияқты негізгі өлшемдерін алу арқылы анықталды. Алынған дене өлшемдері бойынша дене индекстері есептеліп, төлдердің дамуына баға берілді.

«Сағидолла» шаруашылығында өсіріліп жатқан жергілікті құйрықты қазақтың қылшық жүнді қойларының төлдерін әр түрлі өсіру технологиясы бойынша салыстырмалы түрде дене өлшемдерінің өсімі анықталды (1-кесте).

Кесте 1 - Қозылардың дене өлшем көрсеткіштері, см

Өлшем мерзімі (ай есебімен)	Тәжірибе тобы	n	Дене өлшемдері					
			денесінің қиғаш ұзындығы	кеудесінің орамы	сирағының орамы	кеудесінің кеңдігі	кеудесінің тереңдігі	шоқтық биіктігі
1	I топ	12	35,6	39,3	5,4	48,7	38,2	22,2
	II топ	12	36,3	38,6	5,8	38,5	38,8	23,5
2	I топ	12	56,5	71,4	5,6	67,3	66,2	41,2
	II топ	12	54,1	69,2	6,3	64,0	65,1	42,7
3	I топ	12	66,7	85,6	5,8	138,4	68,0	46,5
	II топ	12	67,5	90,0	6,5	133,0	75,1	52,2
4	I топ	12	91,6	94,2	6,2	183,5	84,0	57,4
	II топ	12	98,5	109,5	6,9	213,1	105,4	63,5

Бұл кестеден біз I топ төлдеріне қарағанда дене өлшемдерінің көрсеткіштері жағынан II топ төлдерінің дене өлшемдерінің тез өскендігін байқаймыз. Мәселен, 1 айлық жастағы қозыларда денесінің қиғаш ұзындығы I топта 35,6см болса, II топта бұл 36,3 см болған, шоқтық биіктігі бойынша сәйкесінше, 22,2 және 23,5см болған. Ал 4 айлығында денесінің қиғаш ұзындығы I топта 91,6см болса, II топта 98,5см болды. Мұнан көретініміз, II топтағы малдар өсу кезеңдері бойынша да артықшылығын көрсетті.

Қозылар туылған соң енесінен ажыратқанға дейінгі дене өлшемдерінің олардың ай сайынғы кезеңдерге байланысты пайыздық өсімі зерттелді, I топ қозылардың туылған кездегі денесінің қиғаш ұзындығынан бір ай (30 күн) мерзімінде 35,6см, ал II топ төлдер 36,3см болғаны анықталса, 2 айда жынысына сәйкес 56,5; 54,1см, үш айында 66,7; 67,5см, енесінен ажыратар мезгілде немесе 120-күнде I топ қозылары туылғандағыдан 91,6см, II топта 98,5 см болған. Алғашқы 30-күнде еркек қозылардың өсу қарқыны I топта аздап артық болса (0,7см), ал 120-күндігінде бұл айырмашылық үдей түсіп 6,9см-ды құрады, мұндай айырмашылық кеуде орамының өсуі бойынша да байқалып, 120-күндік II топ қозыларда бұл көрсеткіш I топтан 5,6см басымдылық көрсетті.

Қозылардың кеуде орам көрсеткіші туылғаннан кейін ежелерінен ажыратқанға дейінгі кезеңдердегі (120 күн) денесінің қиғаш ұзындығы көрсеткішіне сәйкес өсіп отырады және біріншісі екіншісінен 1 айлығында I топта 3,7см, ал II топта 2,3см, 2 айлығында 14,9 см және 15,1см, 3 айлығында I топта 18,9см, II топта 22,5см, 4 айлығында осыған сәйкес 2,6; 11,0 см-ге қарқынды түрде өсетіні анықталды.

Сирақ орамы көрсеткішінің өсімі туғаннан кейін 30 күндегімен салыстырғанда I топта 5,0см, II топта 5,8 см болған. 2 айлығында топтарына сәйкес тиісінше 5,5 және 6,3см, ал 3 айлығында 5,7; 6,5%, 4 айында бұл 6,2; 6,9 см болған, яғни сирақ орамы көрсеткіші екі топ бойынша 0,4см айырмашылық бергенін байқаймыз.

Кеуде тереңдігі туылған соң 30-күнде 38,2 және 38,8 см, ал 2-ші айда 66,2, 65,1 см, 3-айда 68,0 және 75,1 см, 4 айлығында сол мерзіммен салыстырғанда 84,1, 105,4см болғаны анықталды. Топтық айырмашылық туылғаннан кейінгі 1-2 айында қозылардан айтарлықтай айырмашылық байқалмады, ал 3-ші айда бұл айырмашылық 6,9см, 4 айында 21,5 см айырмашылықпен II топ қозылардың кеуде тереңдігі қарқынды өсетіні анықталды.

Шоқтық биіктігі бойынша да 30 күнде екі топ арасында 1,3 см, 60-күнде 1,5см, 90-күнде 5,7, 120-күндігінде 6,1см айырмашылық болғанын көреміз. Шоқтық биіктігінің өсуі қозылардың

өсіру технологиясына тікелей байланысты екені байқалады, алғашқы айларда ол айырмашылық аз мөлшерде болса, 3 және 4 айлық жасында II топ қозылардың бойы біршама артық болатыны байқалды.

Қорытындылай келе, жергілікті қазақтың құйрықты қылшық жүнді қой тұқымы қозыларының дене өлшемдері туылғаннан кейін әртүрлі деңгейде дамитыны, барлығы бірдей қарқынды түрде дамымайтындығы, сонымен қатар қозыларды өсіру технологиясы да олардың өсіп - дамуына әсер ететіндігі анықталды.

Тірі салмақ - бұл организмнің өмірінің әртүрлі кезеңдеріндегі өсу мен даму процесін толық көрсететін көрсеткіш. Эмбриональды кезеңдегі даму дәрежесін туу кезіндегі тірі салмақпен анықтауға болады, ал енесінің сүттілігін төлдің сүт емізу кезеңіндегі дамуды көрсетеді (2-кесте).

Кесте 2 - Тәжірибе қозыларының туылғаннан енесінен айырғандағы дейінгі тірі салмағының өсуі (килограммен) n= 12

Топтар	Тірі салмағы, М±m				
	туғанда	1 ай	2 ай	3 ай	4 ай
Ұрғашы төлдер					
I топ	3,32±0,4	12,25±0,53	22,5±0,60	28,7±0,55	32,5±1,30
II топ	3,38±0,28	15,79±0,45	25,2±0,54	33,7±0,45	36,3±1,02
Еркек төлдер					
I топ	3,55±0,44	16,50±0,65	27,5±0,92	36,6±0,77	45,5±1,05
II топ	3,50±0,38	18,32±0,53	29,7±0,80	39,3±0,80	49,5±1,02

Кестеде көрсетілгендей ерекек және ұрғашы төлдердің салмақ айырмашылықтары байқалады. II топта ұрғашы жынысты қозыларының тірілей салмақтары туылған кезде орташа 3,6 кг, ал еркектерінің 4,14 кг болса, I топта бұл көрсеткіштер төмен, яғни, ұрғашы қозылардың туылғандағы тірі салмақтары 3,32 кг болса, еркек төлдерде бұл 3,55кг болды. Осы сияқты барлық өсу кезеңдерінде айырмашылықтар байқалады.

Зерттеуге сәйкес, қазақтың қылшық жүнді құйрықты қой малы төлдерінің тәуліктік өсімі анықталды (3-кесте).

Кесте 3 - «Сағидолла» шаруа қожалығындағы жергілікті құйрықты қой малының еркек төлдерінің тірі салмағы мен орташа тәуліктік өсу көрсеткіштері

Жасы, күні	Тірі салмағы, кг		Тәуліктік өсімі, г	
	I топ	II топ	I топ	II топ
Туылғанда	3,55±0,44	3,50±0,38	-	-
10 күнде	7,67±0,43	8,92±0,32	412,0	542,0
20 күнде	12,60±0,71	14,10±0,40	493,0	518,0
30 күнде	16,50±0,65	18,32±0,53	390,0	422,0
60 күнде	27,5±0,92	29,7±0,80	366,6	379,3
90 күнде	34,6±0,77	37,3±0,80	236,7	253,0
120 күнде	38,5±1,05	42,5±1,02	130,0	173,0

3-кестеде көрсетілгендей, еркек қозылардың туылған кездегі тірі салмағы өсіру технологиясына қарай екі топ бойынша 3,55 кг және 3,50 кг болып, ол туылғандағы

салмақтары бойынша 0,5 кг айырмашылық берді. 10 күндігінде тәуліктік өсімі I топта 412 г, ал II топтағы қозыларда 542 г болды.

I және II топтағы қозылардың орташа тәуліктік өсуінің максималды көрсеткіші 20 күнде сәйкесінше 493 және 518 г, ол I топта 10 күндік жасында II топпен салыстырғанда 81 г-ға артық болды. 20 күндігінде орташа тәуліктік өсім төлдердің енесінің сүтімен қоректенгеннен кейін қоршаған орта жағдайларына бейімделуіне және азықтануына ықпал етеді, яғни жасыл өсімдіктермен қоректеніп, ұрпақтардың жақсы өсуіне және дамуына ықпал ететін ақуыз амин қышқылдарының ағзаға енуін қамтамасыз етеді.

Келесі кезеңдерінде қозылардың күнделікті өсуі біршама төмендеді, I топта бұл көрсеткіш 296 г, II топта-340 г құрады.

Максималды тәуліктік көрсеткіш-20 күн, ал орташа тәуліктік өсім-туғаннан 10 күнге дейін және туғаннан 30 күнге дейін бірдей көрсеткіштерге ие болды. Зерттеуде енесінен айырылғанға дейін 30 күн ішінде күнделікті өсімнің төмендеуін байқаймыз.

Тірі салмақ пен тәуліктік өсуді толықтыратын абсолютті және салыстырмалы өсім болғандықтан, 4-кестеде ол туралы сипаттама берілген.

Кесте 4 - Қозылардың абсолюттік және салыстырмалы өсімі

Жасы, күні	Абсолюттік, кг		Салыстырмалы, %	
	I топ	II топ	I топ	II топ
Туылғаннан 10 күнге дейін	4,12	5,42	77,5	80,0
11 күннен 20 күнге дейін	4,93	5,18	50,5	56,8
21 күннен 30 күнге дейін	3,9	4,22	19,2	20,0
31 күннен 60 күнге дейін	11,2	11,36	56,3	59,5
61 күннен 90 күндікке дейін	9,0	9,6	32,05	33,3
91 күндіктен 120 күндікке дейін	8,9	10,2	14,9	17,5

Кестеде көрсетілгендей, абсолюттік өсім көрсеткіштері екі топ бойынша 21-30 күн аралығында төмен болса, 31-60 күнде барлық кезеңдермен салыстырғанда ең жоғары көрсеткішке ие болған, яғни, ол 56-59% салыстырмалы өсімді көрсеткен.

Екінші айда қозылардың салмағының абсолютті өсуі жеделдеді: I топта 9,33 кг, II топта 9,38 кг болды. Үшінші айда I топтың өсу қарқыны 5,57 кг-ға өсті, ал II топта бұл 8,4 кг-ға өсті. Төртінші айда қозылардың салмақ қосу қарқыны баяулады, I топ қозылардың абсолютті салмағы 6,2 кг құраса, II топта бұл 5,0 кг құрады.

Туғаннан алғашқы онкүндіктегі салмағымен салыстырғанда төлдер I топта 77,5%, II топта 80,0% өсті, екінші онкүндікте алғашқы онкүндікпен салыстырғанда I топ 56,8, II топ 50,5%, үшінші онкүндікте I топта алдыңғы 20 күндік деңгеймен салыстырғанда 20,0; II топ 19,2 % өсті.

Қорытынды

Қорытындылай келе, жергілікті қазақтың қылшық жүнді құйрықты қой тұқымы қозыларының дене өлшемдері туылғаннан кейін әртүрлі деңгейде дамидыны, барлығы қарқынды дамымайтыны және оларға қозыларды өсіру технологиясы әсер ететіні анықталды.

Тәжірибе нәтижесі көрсеткендей, II топ қозыларының өсіп- дамуы бойынша басымдылық болды, яғни, қашарлы-базалық әдіспен өсірген төлдердің тірі салмағы да, сәйкесінше дене өлшем көрсеткіштері бойынша да I топ қозыларымен салыстырғанда біршама асып түсті.

Әдебиеттер тізімі

1. Азретбергенова Г.Ж., Сыздықова А.О., Бимендеев Б.Б. Қазақстан өңірлеріндегі аграрлық сектордың экономикалық тиімділігін арттыру.// Проблемы агрорынка. – Алматы: Казахский НИИ экономики АПК и развития сельских территорий, 2020.– №2.– С. 75-81.
2. Садықұлов Т.С. Проблемы использования генофонда курдючных пород овец в отечественном овцеводстве.// Вестник с.-х. науки Казахстана. – Алматы, 2000.– №7.– С. 37-40.

3. Кузнецова О.Н., Тлеуова Ж.С. Исследования мясной продуктивности сельскохозяйственных животных и производства мяса в Казахстане.// Мясная индустрия. – Москва: Всероссийский НИИ мясной промышленности, 2021.– №3.– С. 28-31.
4. Wanjala G., Astuti P., Bagi Z., Kichamu N., Strausz P., Kusza S. A review on the potential effects of environmental and economic factors on sheep genetic diversity: Consequences of climate change.// Saudi Journal of Biological Sciences, 2023.– Vol. 30, Iss. 1.– 103505.
5. Смагулов Д.Б., Юлдашбаев Ю.А., Шахтамиров И.Я. Селекционно-генетические показатели хозяйственно-полезных признаков курдючных овец.// Главный зоотехник. – Москва: Панорама, 2017.– №4.– С. 28-34.
6. Абонеев В.В., Горковенко Л.Г. О некоторых проблемах пороодообразовательного процесса в отечественном овцеводстве.// Овцы, козы, шерстяное дело. – Москва: РГАУ-МСХА им. К.А. Тимирязева, 2018.– №3.– С. 13-17.
7. Мусабаев Б.И. Научное обеспечение и современное состояние овцеводства Казахстана.// Тр. межд. науч.-практ. конф.: «Современные тенденции развития овцеводства», посв. II съезду овцеводов Казахстана. – Алматы: НИИ овцеводства им. К.У. Медеубекова, 2019.– С. 3-7.
8. Ibrayev D., Shauyenov S., Zhakupova G., Zhumadillayev N., Muldasheva A. Milk Content and Milk Quality of Sheep of the Kazakh Fat-Tailed Semi-Rough-Haired Breed with Pasture Content.// OnLine Journal of Biological Sciences, 2022– Vol. 22 (4).– P. 469-475.
9. Смагулов Д.Б., Есенгалиев К.Г., Бисембаев А.Т., Абугалиев С.К., Шәмшідін Ә.С. Ведение технологии интенсификации овцеводства в крестьянских и фермерских хозяйствах.// Рекомендация. – Уральск, 2023.– 75 с. ISBN 978-601-81014-1-0.
10. Сапарова Г.К., Касенова А.Ж., Насырова А.М., Сулейманов Р.Э. Современное состояние мясной промышленности в условиях технологического развития аграрного сектора Казахстана.// Наука Красноярья. – Красноярск: НИЦ, 2021.– Т. 10, №1.– С. 82-105.

Б.С. Ахметова¹, К.Х. Нуржанова¹, К.Р. Сатиева¹, Т.К. Кажыбекова¹

¹НАО «Университет имени Шакарима города Семей», Семей, Казахстан

ВЛИЯНИЕ РАЗВЕДЕНИЯ ЯГНЯТ ПО РАЗНЫМ ТЕХНОЛОГИЯМ НА РОСТ И РАЗВИТИЕ

Аннотация: В статье представлены результаты исследований технологии выращивания молодняка местных курдючных грубошерстных овец, выращиваемых в крестьянском хозяйстве «Сагидолла» Тарбагатайского района ВКО.

Главная цель в этой области животноводства - это увеличение количества животных, способных стабильно передавать качественные, продуктивные качества из поколения в поколение, получение качественного молодняка и формирование благоприятных условий для их воспроизводства. Основной путь обеспечения производства продукции животноводства в необходимом количестве, заключается в том, чтобы досконально понять закономерности, содержание развития животных и овладеть ими. Это связано с тем, что видовые, породные особенности, все продуктивные качества любого животного формируются на основе его генотипа и взаимодействия внешней среды на пути его роста и развития.

Конституция породы казахской курдючной грубошерстной овец крепкая, адаптирована к местным условиям, устойчива к суровым условиям природы. Поэтому большое значение имеет изучение местных казахских курдючных грубошерстных пород овец, являющихся основой исследовательской работы, и особенностей между интенсивностью роста и продуктивностью потомства, полученного от них.

Под методами разведения животных понимается система подбора пар, проводимая с учетом породного и видового происхождения отражаемого поголовья. При разведении молодняка казахских курдючных грубошерстных овец при данных исследованиях применялись сакмановые и качарно-базовые методы разведения.

Ключевые слова: порода овец, ягненок, продуктивность, промеры тела, конституция, абсолютный вес, суточный вес, способ разведения, развитие, технология разведения.

B. Akhmetova¹, K. Nurzhanova¹, K. Satiyeva¹, T. Kazhybekova¹

¹NJSC «Shakarim University of Semey», Semey, Kazakhstan

THE IMPACT OF LAMBS BREEDING BY DIFFERENT TECHNOLOGIES ON GROWTH AND DEVELOPMENT

Abstract: *The article presents the results of research on the technology of rearing young animals of local fat-tailed coarse-wooled sheep raised in the peasant farm "Sagidolla" of the Tarbagatai district of East Kazakhstan region.*

The main goal in this field of animal husbandry is to increase the number of animals capable of consistently transferring high-quality, productive qualities from generation to generation, obtaining high-quality young animals and creating favorable conditions for their reproduction. The main way to ensure the production of livestock products in the required quantity is to thoroughly understand the patterns, the content of animal development and master them. This is due to the fact that the species, breed characteristics, and all productive qualities of any animal are formed on the basis of its genotype and the interaction of the external environment on the path of its growth and development.

The constitution of the Kazakh fat-tailed coarse-wooled sheep breed is strong, adapted to local conditions, resistant to harsh natural conditions. Therefore, it is of great importance to study the local Kazakh fat-tailed coarse-wooled sheep breeds, which are the basis of research work, and the features between the intensity of growth and the productivity of the offspring obtained from them.

Animal breeding methods are understood as a system of matching pairs, carried out taking into account the breed and species origin of the reflected livestock. During the breeding of young Kazakh fat-tailed coarse-wooled sheep, Sakman and kachar-basic breeding methods were used in these studies.

Keywords: *sheep breed, lamb, productivity, body measurements, constitution, absolute weight, daily weight, breeding method, development, breeding technology.*

Авторлар туралы ақпарат

Ахметова Балнур Сериковна, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, <https://orcid.org/0000-0002-4477-752X> «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қаласы, Қазақстан, bako_84_21@mail.ru

Нуржанова Күлсара Халимарденовна, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, доцент, <https://orcid.org/0000-0003-1688-2784> «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Семей қаласы, Қазақстан, aza938@yandex.ru

Сатиева Калия Рамазановна, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, доцент, <https://orcid.org/0000-0001-8212-5517> «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Абай облысы, Семей қаласы, Қазақстан, k.satiewa@yandex.ru

Қажыбекова Томирис Қайратқызы, ауыл шаруашылығы ғылымдарының магистрі, магистр, <https://orcid.org/0000-0002-5321-2301> «Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ, Абай облысы, Семей қаласы, Қазақстан, tk844957@gmail.com

Сведение об авторах

Ахметова Балнур Сериковна, кандидат сельскохозяйственных наук, <https://orcid.org/0000-0002-4477-752X> НАО«Университет имени Шакарима города Семей» Семей, Казахстан, bako_84_21@mail.ru

Нуржанова Күлсара Халимарденовна, кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, <https://orcid.org/0000-0003-1688-2784> НАО«Университет имени Шакарима города Семей» Семей, Казахстан, aza938@yandex.ru

Сатиева Калия Рамазановна, кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, <https://orcid.org/0000-0001-8212-5517> НАО«Университет имени Шакарима города Семей» Семей, Казахстан, k.satiewa@yandex.ru

Қажыбекова Томирис Қайратқызы, магистр сельскохозяйственных наук, магистр, <https://orcid.org/0000-0002-5321-2301> НАО«Университет имени Шакарима города Семей» Семей, Казахстан, tk844957@gmail.com

Information about the authors

Akhmetova Balnur, Candidate of Agricultural Sciences, <https://orcid.org/0000-0002-4477-752X>
NJSC «Shakarim University of Semey» Semey, Kazakhstan, bako_84_21@mail.ru

Nurzhanova Kulsara, Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-1688-2784> NJSC «Shakarim University of Semey» Semey, Kazakhstan,
aza938@yandex.ru

Satiyeva Kaliya, Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0001-8212-5517> NJSC «Shakarim University of Semey» Semey, Kazakhstan,
k.satiyeva@yandex.ru

Kazhybekova Tomiris, Master of Agricultural Sciences, <https://orcid.org/0000-0002-5321-2301>
NJSC «Shakarim University of Semey» Semey, Kazakhstan, tk844957@gmail.com